

POROČILO SELEKTORICE TEKMOVALNEGA PROGRAMA 61. FESTIVALA BORŠTNIKOVO SREČANJE

(U)lovljenje minljivosti in puščanje sledi v soljudeh

Moje selektorsko leto 2025 je bilo obdobje premisleka o času kot neulovljivi, intimni komponenti gledališča. 365 dni je na makro ravni le delček dolge premice pestrega slovenskega gledališkega dogajanja, ki je precej poljuben in na neki način vedno nenaravno odmerjen: vsa bit gledališča se zgodi v enem koledarskem letu, a ta bit se vsakič znova, v vsakem večeru zgodi tudi prej in potem. Leto ogledov je pogojeno z razsekom dveh sezon in s tem dveh repertoarnih rdečih niti (ali poskusov teh), nabora projektov, dinamik in osebnih okoliščin posameznih ustvarjalk_cev, ki jih – vsakdanje neulovljive, kot so – gledališki mehanizem ne more nadzorovati. S premikanjem tega delčka po časovni premici bi bil tudi tekmovalni program zagotovo drugačen. Zato je eno leto najbolj smotrno razumeti kot prerez in hkrati že spomin, ki se z vsakim dnem novega leta in vsakim novim dogodkom postopoma briše. In zato je tako tudi s selektorskim izborom: je poskus objektivnega napaberkovanja (naj)bolj reprezentativnega v tem poljubnem časovnem koščku in subjektiven dokument časa, na katerega morajo neobhodno vplivati vsi prej našteti in še kateri drugi dejavniki.

V sklopu selektorstva sem si ogledala nekaj več kot sto uprizoritev, od tega je bilo približno tri četrtine institucionalne produkcije, približno četrtina pa neinstitucionalne. Ne le zaradi tega odstotnega deleža, temveč tudi zaradi povprečne dolžine predstav sem bistveno več časa preživela v tričetrtinskem deležu institucionalne produkcije; a tudi sicer to razmerje kaže že ustaljene in vsakič znova težko premagljive strukturne vzorce marginalne pozicije neinstitucionalnih ustvarjalk in ustvarjalcev. Tudi te odsevajo v času: obdobju za ustvarjalni proces in trajanju življenja uprizoritve, saj si zaradi ne-pogojev dela na svobodi marsikatera_i ustvarjalka_ec ne more privoščiti razkošja številčnosti vaj, premier in ponovitev. Zdi pa se, da se ravno v teh časovnih omejitvah razstirajo najodločnejši in najostrejši premiki v inventivnih tematikah in formah, ki si jih daljši (a s tem ne tudi ležerni) časovni okvirji institucij redko privoščijo ali upajo tvegati. Ostrina marginalnosti pa naj ne bo prikladen izgovor za ohranjanje statusa quo, temveč problemsko izhodišče za premislek o izboljšanju teh pogojev, saj nevladna scena (tudi v tem letu) s svojim angažiranim delovanjem ostaja pomembna soustvarjalka krajine uprizoritvenih umetnosti, s katero je moč voditi temeljit, spoštljiv in sočuten dialog.

Še en trdovraten vzorec je zagotovo (ne)zastopanost spolov: približno tri četrtine od teh nekaj več kot sto predstav so režirali režiserji, preostalo četrtino pa režiserke (pri čemer te v kolofonu niso nujno navedene kot režiserke, temveč so ustvarjalke delale /tudi/ kot avtorice zasnove, avtorice koncepta ipd.). Glede na drobne klice dobrih praks iz preteklih let bi bilo pričakovati nekoliko bolj enakovredno razmerje, hkrati pa se mi je (skoraj bolj kot vprašanje /odstotnega/ razmerja) porajalo vsebinsko vprašanje: torej ne *koliko*, temveč *kaj* režiserke – predvsem v

institucijah – ustvarjajo. Izbira besedila, velikost odra, produkcijski obseg, trajanje uprizoritve, navsezadnje pa tudi medijski pomp pred premiero, vmes in po njej niso le prazni tehnični dejavniki, temveč pokazatelj zaupanja institucije v ustvarjalko in potrditev legitimnosti njenega umetniškega ustvarjanja.

Leto je prineslo raznolike teme in žanre, ki segajo v vse pore človeške izkušnje življenja, zato jih ni smiselno zvesti na ohlapen skupni imenovalac; pri problemsko zastavljenih uprizoritvah so bili sicer bolj pogosti premisleki o položaju (in glasu) posameznice_ka v raztelesi, vedno bolj socialno tesnobni družbi in v podivjanem, okrutnem svetu, v katerem se seznami umrlih vsak dan nekoliko podaljšajo. V povezavi s tem je bilo opaziti več prevpraševanj krhanja posameznice_ka, zavračanje nestabilnosti v nestabilnem svetu ter opozarjanje na krivice in sistemsko nasilje, ki največkrat prizadene najbolj ranljive družbene člene. Nič manj umestne in tehtne pa niso intimnejše slemenitve uprizoritev, ki so premišljevale izzive sodobnega človeka: osamljenost, izgubljenost, pomanjkanje motivacije ter samorefleksivno soočanje s takšnimi in drugačnimi izgubami.

Progresivnejše, bolj aktivistične ali pa vsaj aktualno-družbene teme so bile vpisane predvsem v različnih (institucionalnih in neinstitucionalnih) avtorskih projektih, manj v udobnih kanonskih delih svetovne in domače dramatike, še najmanj pa v nekaterih nerazumljivih (institucionalnih) repertoarnih odločitvah, pri katerih ni moč razbrati, kako lahko rezonirajo s sedanjostjo (namenov mi pri nekaterih uprizoritvah žal niso razkrili niti gledališki listi, ki sem jih letos prebirala s posebno pozornostjo). Poseben unikum leta, ki ga je nujno omeniti, zagotovo predstavlja megalomanski projekt Evropske prestolnice kulture Nova Gorica-Gorica 2025 *Dodekalogija*, ki je s svojim (produkcijskim in časovnim) obsegom nežno in odločno hkrati zaznamoval umetniško krajino s skorajda transcendentalnimi umetniškimi kreacijami in z iskriko zmožnostjo približanja svojemu lokalnemu (dvojezičnemu!) in širšemu občinstvu. Pa še kratka opazka o domači dramatiki: na poklicnih odrih je krstno uprizoritev letos doživelo devet slovenskih izvirnih dramskih besedil, pri čemer sta bili v enem primeru dve novi besedili združeni v en uprizoritveni večer. Tovrstna rešitev, utemeljena z ohlapno tematsko stičnostjo, zmanjšuje produkcijsko in predvsem simbolno težo dela dveh mladih nagrajenih avtoric ter odpira vprašanja odnosa institucij do uprizarjanja sodobne slovenske dramatike.

V tekmovalni program sem uvrstila dvanajst predstav, kolikor jih največ omogoča festivalski pravilnik. Meje so nam vedno dane zato, da se jim približamo in se jih dotaknemo, v program uvrščene predstave pa so se svojih meja ne le dotaknile, temveč jih presegle. Pet avtorskih projektov, ena dokumentarna proslava, dve prozni priredbi, tri dramska besedila tujih avtorjev in eno dramsko besedilo slovenske avtorice je režiralo osem režiserjev in dve režiserki. Uprizoritve so precej raznolike v svojih formah, uprizoritvenih postopkih in poetikah, a jih hkrati družijo suverena avtorska drža, premišljen pristop k uprizoritvenemu materialu, jasno stališče do fenomenov sodobnosti ter zmožnost vzpostavljanja refleksije in neposrednega dialoga z zdajšnjostjo. V izbranih uprizoritvah je posebej izstopajoča dimenzija kolektivnosti in medsebojne skrbi ustvarjalnih oziroma, ožje, igralskih zasedb (te sestavljata najmanj dva in

največ enajst igralk in igralcev – enajstčlanska zasedba se sicer pojavi pri kar treh tekmovalnih uprizoritvah!); to je v času vedno večjega individualizma in stremjenja k zgolj lastnim koristim zagotovo tolažeče in opogumljajoče. In čeravno je poizkus združevanja različnih uprizoritev v en sam tematski konglomerat običajno precej pavšalen in (v luči presojanja uprizoritev skozi načrtano prizmo) posledično hitro krivičen, pa se kot možna rdeča nit vseh tekmovalnih uprizoritev kaže vprašanje *minljivosti* in *minevanja*. Od najbolj glasnega, otipljivega, agresivnega minevanja celih narodov in etnij pa do najtišjega, intimnega minevanja, ki se neopazno odvija v vsaki_em posameznici_ku. Uprizoritve so zmožne argumentirano ujeti tisto, kar odhaja, propada, zapušča, in se pogumno vprašati, zakaj je temu tako, ali je to smiselno in kaj bi se zgodilo, če bi ta nekdo ali to nekaj o(b)stal(o). Odgovori so različni – naj jih vsaka od teh na svoj način presežnih predstav ponovno poišče še na festivalu.

Kolikor je dvanajst predstav bajno razkošje številčnosti, pa neobhodna omejenost vodi v zamejevanje, ki delež kakovostnih uprizoritev vedno pušča tudi izven tekmovalnega programa. Zato naj izpostavim še nekaj intrigantnih, občutljivih, dodelanih in iskrenih predstav, ki si zaslužijo biti omenjene, pa čeprav jih v tekmovalnem programu festivala ne bomo videli: med njimi so vsaj (razvrščene po datumu premiere) *Boško in Admira* (r. Živa Bizovičar, Slovensko mladinsko gledališče), *Izrekanja* (koreografija in režija Maja Delak, Emanat in Stara Mestna Elektrarna – Elektro Ljubljana), *Ladje* (r. Mojca Madon, GO!2025 – Evropska prestolnica kulture Nova Gorica-Gorica), *Zvezde gledamo, da ne bi videli sveta* (r. Jernej Potočan, Slovensko ljudsko gledališče Celje), *Banalnost zla: Hannah Arendt – znova* (r. Juš A. Zidar, Anton Podbevšek Teater), *Dežela žalostnih psov(k)* (zamisli in zasnova Filip Štepec in Jaka Smerkolj Simoneti, Lutkovno gledališče Ljubljana in KUD Qulanium), *Lepotna kraljica Leenana* (r. Luka Marcen, Prešernovo gledališče Kranj) in nenazadnje študijska magistrska produkcija, a vendar v marsičem zrela in virtuozna uprizoritev *Jaz, David* (r. Gabrijel Lazić, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani).

Selektorsko leto je bilo tako polno kvalitetno zapolnjenega in izpolnjenega časa. Kolikor je preživljanje brezštevilnih ur v gledaliških dvoranah intenzivno in odgovorno delo, pa so te ure hkrati dragocen privilegij, za katerega sem hvaležna, da sem ga lahko doživela. Ob koncu refleksije in spominov na lansko leto se mi v glavi vrsti še polno prizorov, pripetljajev in občutij, ki pa jih morda še najbolj strne drobna opazka iz videa predzadnjega dela *Dodekalogije*, uprizoritve 1982. Na vprašanje, kaj bodo gledalke_ci brez tega celoletnega gledališkega omnibusa, naključna italijansko govoreča gledalka odvrne (prosto po mojem spominu): *ostali bomo sirote*. Ta stavek, izrečen mimogrede in v smehu, razkrije nekaj bistvenega: kljub svoji hipnosti gledališče zmore ostati v gledalko_ca vpisan spomin pa tudi prostor pripadnosti, ki nas za hip poveže v krhko, a neprecenljivo skupno izkušnjo. Je v tem trenutku, v tem globalnem razpoloženju in ob teh obetih prihodnosti sploh mogoče doseči – in si želeči – še kaj večjega in globljega?

Kaja Novosel, selektorica tekmovalnega programa 61. Festivala Borštnikovo srečanje